

Spre o abordare anarhistă a gentrificării

Two Toronto Members

2003

Cuprins

I. Definirea gentrificării	4
II. Multiplele etape ale gentrificării	7
III. Economia Gentrificării	11
Schimbări în structura orașelor	13
De la expansiune la contracție abruptă	14
Privind în viitor	15
IV. Răspunsurile anarhiste în fața gentrificării	16
Conceptualizarea unei intervenții anarhiste împotriva gentrificării	18
Concluzie	21

Indiferent cât de diferite sunt motivele, rezultatul este peste tot același: aleile rău famate dispar acompaniate de generoasa auto-laudă a burgheziei datorită acestui succes extraordinar
– însă ele apar imediat în altă parte, de obicei în cartierele alăturate.
– Friedrich Engels, The Housing Question

I. Definirea gentrificării

Din punct de vedere etimologic, cuvântul gentrificare este relativ nou, inventat în 1964 de sociologul marxist englez Ruth Glass. Conceptual, se poate afirma că a fost o trăsătură a vieții urbane de sute de ani. De exemplu, între 1853 și 1870, renovarea Haussmann a Parisului a forțat mii de oameni săraci din centrul orașului – unde în mod obișnuit chiriile erau mai ieftine – la periferia urbană; aceste migrații au fost rezultatele forțate ale schimbărilor structurale pe care Baron Haussmann le-a propus pentru geografia orașului, care au făcut ca prețul chiriilor să crească. Putem considera aceste deplasări anacronice ca fiind un exemplu de gentrificare dar, după cum vom menționa ulterior, termenul are o specificitate și nuanță pe care o asemenea comparație nu le captează.

Pentru Glass, termenul de gentrificare descrie înlocuirea crescândă a locuitorilor din cartierele de muncitori din Londra de către cumpărătorii de proprietate din clasa mijlocie, de multe ori în numele "reabilității urbane". Asemenea Statelor Unite, Londra a avut parte de relocarea locuitorilor înstăriți din centrul orașului în suburbii după Al Doilea Război Mondial, urmată de o creștere a valorii locuințelor din aceste suburbii. Această creștere a fost în mare parte facilitată de stat: planurile de reconstrucție a Londrei postbelice întrevădeau suburbiile ca fiind viitorul orașului. Cererea mare pentru locuințe i-a condus pe planificatori să conceapă o populație a orașului dispersată pe o suprafață geografică mai cuprinzătoare.

Stimulentele financiare și de infrastructură, ca acelea incluse în „Legea de dezvoltare a orașelor” din 1946 și ”Noua lege de dezvoltare a orașelor” din 1952 din UK, au oferit dezvoltatorilor imobiliari bani publici pentru a crea noi zone suburbane destinate să oprească aglomerarea din centrele urbane. Acest lucru a însemnat că multe din cartierele vechi londoneze s-au transformat rapid în locuințe cu mai mulți ocupanți. Odată ce locuitorii înstăriți s-au mutat în noile suburbii, cererea de locuințe în oraș a scăzut și a devenit mai accesibilă pentru clasa muncitoare. Ca și în multe alte orașe această transformare presupunea schimbarea locuințelor care anterior au găzduit o singură familie în locuințe comune.

Statul, preocupat de viziunea sa de expansiune urbană, a lăsat aceste zone muncitorești în ruină și paragină. Reparațiile și renovările au fost considerate inutile și risipitoare, iar resursele au fost alocate dezvoltării suburbane. Având în vedere cele spuse, două schimbări majore în cartierele Londrei devin esențiale pentru discuția noastră despre gentrificare: 1) Locuințele din aceste zone au devenit accesibile clasei muncitoare din cauza migrației locuitorilor mai bogați în noile orașe și suburbii, creând astfel cartiere predominant muncitorești; 2) De asemenea, plecarea locuitorilor mai bogați a creat o dezinvestire în aceste zone muncitorești: locuințele au fost reamplasate, dar în același timp nu s-au întreținut din moment ce capitalul necesar nu mai era disponibil pentru utilizări de întreținere (printr-o combinație de indiferență a Statului și a migrării de capital privat).

Astfel că, pe când scria Glass, porțiuni ale Londrei erau populate de locuitorii din clasa muncitoare care ocupau clădiri de arhitectură veche care adesea erau deteriorate. Această configurație a spațiului a însemnat că proprietățile imobiliare din multe dintre aceste cartiere erau ieftine și adesea semnificative din punct de vedere istoric sau arhitectural. Până la sfârșitul anilor 50 și începutul anilor 60, clasa mijlocie a început să se intereseze de aceste locuințe și cartiere, cumpărând proprietăți ieftine și renovându-le. Acești pionieri în gentrificare își investeau de obicei propriul capital pentru că subvențiile guvernamentale erau încă legate de planurile pentru Noile Orașe, iar instituțiile financiare erau reticente în a oferi împrumuturi deoarece cartierele erau considerate ca perspective de investiții riscante, având în vedere că erau populate de clasa muncitoare. Pe măsură ce tot mai mulți oameni din clasa de mijloc au adoptat această strategie, chiriile au crescut, iar proprietarii și deținătorii de proprietate și-au dat seama că proprietățile lor pot fi mai profitabile dacă se dau în folosință sau se vând rezidenților din afara clasei muncitoare. Acest lucru a dus la dislocarea multor rezidenți din clasa muncitoare pe măsură ce cartierele lor au devenit incredibil de costisitoare. De exemplu, cartierul Barnsbury din Londra a înregistrat o scădere a numărului de unități de închiriere neînchiriate de la 61% în 1961 la 6% în 1981.

Pentru Glass, această schimbare a reprezentat punctul de plecare pentru definiția sa de gentrificare: "reabilitarea" zonelor clasei muncitoare de către cumpărători de proprietate din clasa de mijloc și ulterioara înlocuire a chiriașilor inițiali. Glass a mai subliniat elementul de clasă în această transformare; gentrificare provine din termenul englezesc „gentry”, folosit pentru a desemna clasa proprietarilor și a

burghezilor aflați imediat sub nobilime în ierarhia socială. Profesioniștii înstăriți din clasa de mijloc, care au văzut oportunități de investiții în cartierele tradiționale muncitorești sunt, potrivit lui Glass, manifestarea contemporană a cuvântului „gentry”. Prin acest raționament putem defini gentrificarea ca fiind deplasarea oamenilor săraci din zone și locuințe prin presiunile economice și sociale aduse prin faptul că noii locuitori au mai mult acces la capital social și financiar și fac modificări substanțiale atât în stocul de locuințe cât și în zona demografică. Ori, după cum afirmă geograful Tom Slater, „gentrificarea este expresia inegalității de clasă din cartiere”.

II. Multiplele etape ale gentrificării

Capitalismului nu îi pasă dacă ne simțim ca acasă undeva. Acest sentiment e o barieră pentru **investiții**.

Bazându-se pe munca lui Glass de la mijlocul anilor 60, teoreticianul urban american Philip Clay a dezvoltat un model de gentrificare în patru etape care urmărea să-i descrie modul de funcționare. Munca sa s-a dovedit a fi foarte influentă în modelarea discursului din jurul gentrificării, ilustrând în parte modul în care cartierele devin gentrificate. Era în contrast cu abordarea clasică a lui Glass care a fost mai mult o teorie descriptivă a unui proces deja în curs de desfășurare în momentul în care scria. Modelul în patru etape al lui Clay este următorul:

Etapa 1: Pionierat în gentrificare

Noii locuitori, adesea cu mai mult acces la resurse financiare și capital social/cultural, se mută în cartiere tradițional muncitorești. Renovează proprietăți, de obicei folosind capital privat pentru că nu sunt disponibile credite imobiliare datorită riscului perceput al zonei. În această etapă deplasarea e mică sau inexistentă deoarece proprietățile existente sunt libere și noile proprietăți sunt construite pe teren neutilizat.

Etapa 2: Extinderea gentrificării

Se răspândește vestea despre "viabilitatea" emergentă a cartierului; agenții imobiliari încep să ofere proprietate în cartier și în vecinătatea sa. Riscul financiar asociat din prima etapă e minimalizat, dar nu e eliminat: dezvoltatorii pe scară largă sunt încă precauți în a introduce capital în zonă. Deplasarea începe deoarece numărul de locuințe disponibile scade și chiriile încep să crească. Mici credite ipotecare încep să fie disponibile, iar renovarea se poate extinde. Cădirile pot fi ținute în scopuri de speculații imobiliare, odată ce proprietarii văd schimbările emergente din cartier.

Etapa 3: Gentrificarea în adolescență

Cei care evitau riscul încep să se mute în cartier, deoarece acum există un consens că zona este o „investiție sigură”. Gentrificatorii, vechi și noi, se pot uni în asociații pentru a exercita și mai multă presiune politico-socială pentru a continua procesul de gentrificare (exp. Asociații de locatari, asociații de conservare istorică, etc.). În acest moment, chiriile cresc dramatic, iar lupta de clasă între gentrificatori și locuitorii mai vechi e tot mai pronunțată. Poate apărea și atenția mediatică, odată ce se au loc schimbări fizice evidente în zonă și capitalul privat (împrumuturi, ipoteci) devine ușor de accesat.

Etapa 4: Gentrificarea matură

Zona e considerată în siguranță, la modă, o investiție bună. Proprietarii sunt ușor dislocați; instituțiile financiare și dezvoltatorii majori încep să câștige profit din zonă. Clădirile ținute pentru speculații apar pe piață. Interesant este faptul că până și gentrificatorii inițiali pot fi dislocați în această etapă, din moment ce oameni mult mai bogați decid să se mute, iar entitățile financiare văd în terenurile din zonă o investiție profitabilă.

Modelul lui Clay este atât o forță cât și o slăbiciune pentru teoreticienii gentrificării. Pe de o parte, după cum s-a menționat mai sus, acesta oferă o imagine relativ concretă a modului în care cartierele devin gentrificate. E util simultan ca o măsură istorică pentru examinarea modului în care gentrificarea a afectat o zonă și pentru un instrument de evaluare a posibilităților intervenției în procesul de gentrificare: spre exemplu, dacă un cartier prezintă caracteristicile etapei 3 sau 4, acțiunile de etapă 1 ar fi contraproductive.

În schimb, modelul lui Clay e o teorie microcosmică: se concentrează asupra procesului prin care un cartier trece printr-o gentrificare, oferind puțină perspectivă asupra forțelor care conduc procesul; sublinează „cum” în detrimentul „de ce”. Din perspectiva anti-capitalistă tratarea gentrificării ca o reducere progresivă a riscului pentru investitorii externi este cea mai utilă caracteristică a modelului lui Clay. Deplasarea între diferitele etape ale modelului lui Clay descrie cum se elimină treptat barierele din calea investițiilor externe; din punct de vedere financiar, un cartier gentrificat este un cartier sigur. Dar, în absența unei explicații ample a funcționării capitalismului, această analiză este incompletă. Modelele discutate mai jos încearcă să abordeze aceste deficite prin conectarea transformării cartierelor cu un capitalism organizat sau, altfel spus, adaugă o dimensiune macrocosmică pentru modelul microcosmic al modelului lui Clay.

Datorită mai multor deficiențe menționate mai sus, doi sociologi urbani, Neil Smith și Jason Hackworth, au propus un model ce ia în considerare procesele care fac posibilă gentrificarea. Constând din trei etape punctate de recesiuni, modelul Hackworth și Smith definește gentrificarea ca fiind un ciclu de investiție și dezinvestiție, aducând o continuare modelului restrâns al lui Clay.

Etapa 1: Sporadică și condusă de Stat (1950-1973)

Smith și Hackworth identifică această etapă timpurie a gentrificării ca fiind succesul primei etape Clay. Spre deosebire de Clay, aceștia subliniază rolul Statului în oferirea unui impuls pentru gentrificare. Între 1950 și 1973, atât în America de Nord cât și în Europa de Vest, gentrificarea a fost un fenomen relativ izolat, limitat în mare parte la cartierele mici din orașele mari. După cum se observă din modelul Clay, pionierii gentrificării au folosit capital propriu pentru a reabilita locuințele existente. Văzând succesul acestora, Statul a început să considere gentrificarea ca fiind o metodă mai rapidă și mai ieftină de realizare a proiectelor de „reînnoire urbană”. Finanțarea federală a început să devină disponibilă după ce tentativele de pionierat ale gentrificării s-au dovedit a fi reușite. Prin controlul acestor fluxuri de finanțare și considerând reticența sectorului privat de investiții, Statul a exercitat un rol primordial în determinarea cursului pe care l-a luat gentrificarea.

1973-1977: Recesiunea – O recesiune economică globală emergentă a creat o situație în care statul a căutat să transfere capitalul de la sectoare neproductive la sectoare productive, favorizând investițiile în zone care au produs în mod activ surplus. Aceste tendințe au descurajat prima etapă: banii utilizați pentru subvenții au fost redirecționați către sectoarele economiei care au oferit o rentabilitate mai mare a investițiilor.

Etapa 2: Extindere și rezistență (1970- 1980)

În această etapă, gentrificarea a avut o dimensiune culturală și financiară. Recuperându-se din recesiune, orașele au început să considere gentrificarea ca fiind nu doar o oportunitate de reînnoire urbană, ci și o oportunitate de investiție. Statul, ieșind încă din recesiune, a adoptat o abordare mai prudentă; realiza nevoia creării de noi oportunități de investiții, dar ezita să subvenționeze în mod activ gentrificarea, așa cum o făcuse altădată. Ca o consecință a acestor evoluții, gentrificarea a devenit mult mai dispersată: pentru a atrage investițiile necesare restructurării urbane, orașele au început să investească în centre culturale și comerciale alăturate cartierelor cu potențial de gentrificare (muzee, stadioane, galerii, etc.). Aceste centre culturale, după cum menționează Smith și Hackworth, „au ușurat fluxul de capital”. Iar, în timp ce globalizarea și-a continuat drumul, legăturile între restructurarea urbană și finanțările internaționale au devenit mai tangibile; Statul a căutat să atragă capital globalizat, gentrificarea fiind obiectivul primar al investițiilor. Această destindere a capitalului global în cartierele cu lipsă de investiții a generat ritmuri de gentrificare mult mai rapide, nemiloase, necontrolate, fiind adesea combătute de locuitorii ce se confruntau cu dislocarea.

Începutul anilor 90: Recesiunea – O altă recesiune globală, de proporții mai mici, a determinat teoreticienii să afirme existența „degentrificării”, deoarece în multe cartiere procesul s-a oprit sau a încetinit considerabil, indicând o îngrijorare generală post-recesiune din partea investitorilor.

Etapa 3: Continuarea extinderii (1990-2000) – Revenind din recesiune, acest a 3-lea val de gentrificare trece din nou printr-o schimbare de strategie. Statul și puterile corporatiste au început să colaboreze mult mai activ în procesul de gentrificare. Gentrificarea a început să fie văzută de ambele părți ca o strategie de acumulare generalizată a capitalului. Spre deosebire de sprijinul laissez-faire al etapei 2, Statul era acum partenerul activ al marilor entități corporative pentru a promova gentrificarea – de multe ori fiind chiar parteneri de dezvoltare. Concomitent cu aceste evoluții, atitudinea de a privi cartierele doar ca potențiale zone de investiții globale și de dezvoltare a determinat gentrificarea să se extindă de la rădăcinile sale tradiționale din zone urbane dezmoștenite în mai multe părți ale orașului. De asemenea, dezvoltatorii au început să aibe un rol mult mai activ, înlăturând pionierii în gentrificare, care înainte erau motorul principal al acesteia.

Într-un final, această etapă e și ea caracterizată de o rezistență comunitară eficientă, însă minimalizată sau ignorată, deoarece abordarea condificată în cadrul gentrificării – aceea a unei rețele internaționale de capital financiar strâns legat de politicile de urbanism ale Statului – a început să fie văzută ca un

fapt inevitabil sau de "bun-simț". În multe locuri, gentrificarea a devenit asemănătoare unei hegemonii a spațiului urban, ceva spre care tind orașele sănătoase, la fel de inevitabilă ca mareele. Istoria a atins un punct în care gentrificarea nu mai înseamnă deplasamentul clasei muncitoare de către cumpărătorii de clasă medie sau înaltă, ci o abordare a spațiului care privilegiază relațiile de clasă existente și susține capitalismul global în mod real și tangibil.

Dezvoltarea unei imagini a unui fenomen atât de complicat și complex cum e gentrificarea necesită atât o analiză la scară largă cât și una la scară redusă. Trebuie să putem identifica ce se întâmplă în comunitățile noastre, iar apoi să facem legătura cu ce se întâmplă în întreaga lume. În acest sens, lucrările lui Glass, Clay, Smith și Hackworth trebuie văzute ca și complementare. Următoarea secțiune a acestui articol va explora mai detaliat unele dintre cele mai pertinente întrebări economice din cadrul gentrificării și modul în care acestea se referă la dezbaterile legate de spațiile orașului.

III. Economia Gentrificării

Odată cu perturbarea economiei de piață începem să recunoaștem monumentele burgheziei drept ruine, chiar și înainte ca acestea să se destrame.

-Walter Benjamin

Anii 1970 au fost martorii unor contribuții teoretice critice în domeniul studiilor urbane care au contestat presupunerea dominantă care considera că schimbările aduse demografiei și geografiei urbane sunt reflexia suveranității alegerilor consumatorilor – o abordare încadrată în influența studiului dezvoltării urbane al Școlii de Sociologie din Chicago. O contribuție importantă ce a reieșit din această schimbare este teoria Rent Gap (a diferențelor de chirie) adusă de Neil Smith (din modelul Smith și Hackworth). Această teorie nu a fost lipsită de critici, dar rămâne una din cele mai bune mijloace pentru a înțelege stimulentele individuale care îi determină pe proprietari să contribuie la gentrificare.

Proprietatea funciară este o formă unică de produs, în sensul că valoarea sa de schimb este dependentă în întregime de valoarea sa potențială de utilizare. Într-un cadru urban, valoarea de utilizare e o construcție socială bazată în primul rând pe locația sa – dezirabilitatea cartierului înconjurător, proximitatea mijloacelor de transport, a parcurilor publice, a centrelor comerciale, etc. Proprietarii de terenuri și dezvoltatorii capitalizează de pe urma valorii de utilizare a proprietății prin adăugare de muncă și capital, indiferent dacă rezultatul final presupune o întreprindere economică (o fabrică, un parc de distracții), ori crearea de locuințe.

Forma investiției de capital fix aleasă de către proprietar variază, în funcție de reglementările zonei și de potențialul pentru profit obținut din utilizarea proprietății – un factor pe care Smith îl numește Potential Ground Rent. Totuși, această investiție de capital, odată finalizată, devine o barieră în calea investițiilor ulterioare; clădirea fiind finalizată, terenul de sub ea nu poate fi folosit pentru nimic altceva. În acest moment, Arenda Potențială devine Arenda Capitalizată, sub o formă de flux constant de venit (în cazul arendei) sau o valoare forfetară (în cazul vânzării), în timp ce capitalul financiar se îndepărtează în căutarea de noi oportunități de investiție. Acest ciclu de investiție/dezinvestiție explică de ce zonele orașelor se confruntă cu valuri de dezvoltare.

Odată cu trecerea timpului, inovațiile tehnologice și arhitecturale, însoțite de schimbări în cartierele înconjurătoare se confruntă cu deteriorarea clădirilor și creșterea costurilor de întreținere. Acestea creează un decalaj între Arenda Capitalizată și Arenda Potențială care ar dispărea dacă s-ar reamenaja proprietatea. Cu cât trece timpul, cu atât mai adânc e decalajul și cu atât mai mult e nevoie de reamenajarea proprietății. După ce decalajul atinge o anumită cotă, e mai profitabil ca proprietarul să își lase proprietățile într-un stadiu de nefolosință decât să continue să plătească pentru îngrijire; așadar renunță la „munca grea” de proprietar ca să devină speculator – așteptând timpul pentru oportunitatea potrivită de a-și vinde proprietatea dezvoltatorilor nerăbdători să capitalizeze după Arenda Potențială. Și astfel ciclul continuă.

Schimbări în structura orașelor

Așa cum capitalismul s-a transformat prin restructurarea neoliberală a producției globale, orașele au suferit un proces paralel de restructurare urbană. În zonele în curs de dezvoltare, această schimbare s-a manifestat mai clar în răspândirea Zonelor de Procesare și Export – conglomerate industriale de comerț destinate fabricării și transportului de mărfuri ieftine, pe scară largă, către piețele globale de consum. Pe de altă parte, în zonele dezvoltate această schimbare a fost marcată de tranziția către o economie post-industrială, caracterizată de creșterea locurilor de muncă în finanțe, publicitate și servicii și reducerea sectorului productiv. Orașele, construite în mod tradițional pentru a găzdui muncitorii (muncitoarele) în imediata apropiere a fabricilor reflectă în prezent un mediu economic în care clasa muncitoare este dispersată într-un număr mult mai mare de întreprinderi, fiecare compusă din forțe de muncă mici ca număr și flexibile.

Trecerea la o economie post-industrială, bazată pe informație, a forțat și o recompunere a clasei muncitoare în sine. Orașele mari metropolitane au devenit epicentrele manageriale ale comerțului global, crearea de bogăție fiind dependentă de o nouă clasă tehnocrată bazată pe finanțe, asigurări, imobiliare și IT. Acest val de funcționărimă e urmat de un număr și mai mare de muncitori(e) în domeniul serviciilor și al ospitalității din sectorul alimentar, al serviciilor pentru clienți și al sectoarelor de retail – locuri de muncă marcate de precaritate și salarii mici. Declinul din sectorul tradițional de producție a fost atenuat de o creștere corespunzătoare în domeniul construcțiilor, strâns legat de natura ciclică a restructurării urbane.

Această schimbare în ce privește demografia ascunde adevăratele forțe economice care conduc procesul, deoarece funcționărimă este văzută ca fiind cauza mai degrabă decât simptomul gentrificării. Această percepție este mai vizibilă în cartierele unde dezvoltarea sporită a locuințelor înseamnă și dislocarea urbană. Totuși, această situație nu e nouă; diferențele sociale și economice între cei ce beneficiază de noile locuri de muncă bine plătite din economia post-industrială și segmentele mai precare se aseamănă cu diferențele între așa-numiții muncitori(e) ”calificați(e)” și ”necalificați(e)” din secolul al XIX-lea. În prezent, ca și în acea vreme, agentul principal al restructurării capitaliste rămâne clasa capitalistă.

De la expansiune la contracție abruptă

Ieșind din recesiunea economică din 2000-2001 – o criză declanșată de himera economică a Internetului – perioada 2000-2007 a fost caracterizată de o creștere masivă în sectoarele de construcții de locuințe în multe din țările dezvoltate. Un amestec de rate scăzute la dobânzi și dereglementarea financiară a produs un număr fără precedent de himere economice în Statele Unite, Irlanda și Spania, cu creșteri semnificative ale prețurilor în Regatul Unit, China, Australia, Franța, Italia, Belgia, Danemarca, Suedia, Norvegia și Canada. În 2005 The Economist relatează că valoarea combinată a acestor proprietăți rezidențiale în economiile țărilor dezvoltate a crescut cu aproximativ 30 de miliarde de dolari în ultimii cinci ani – o creștere care nu numai că a zdruncinat orice bulă economică anterioară a rezidențialelor, ci a fost mai mare (în procent din PIB) decât bula din anii 20 și 90, fiind efectiv cea mai mare din istoria omenirii. Aceste prețuri extrem de umflate ale locuințelor au provocat o frenetă construcție de case noi. În perioada 1996-2005, în Irlanda (o țară cu o populație de 4,5 milioane de locuitori) au fost construite 553,267 de case noi; În timp ce cei trei ani 2004-2006 au văzut peste 1,8 milioane de case noi construite în Spania și peste 5,7 milioane în Statele Unite.

Știm cu toții ce s-a întâmplat ulterior. Pe măsură ce a izbucnit bula locuințelor în Statele Unite, a fost în curând clar că băncile s-au supra-îndatorat. Subprimele ipotecare toxice, ascunse în bilanțuri prin utilizarea de instrumente de creanță securizate, s-au răspândit în sistemul financiar global; rezultatul a fost criza economică internațională din 2007-2008, urmată rapid de mai multe runde de salvare a băncilor și de soluția prescrisă care a fost intrarea în deficit fiscal – austeritate.

Privind în viitor

Singură printre națiunile G8, Canada a ieșit din criza economică globală într-o formă relativ bună. Un sistem mai riguros de reglementare financiară în anticiparea crizei a împiedicat băncile canadiene să se implice în practici mai riscante ca cele ale vecinilor din Statele Unite și i-a permis să nu se supraexpună, spre deosebire de Europa, la turbulențele pieței de instrumente financiare derivate. După o scurtă scădere în 2008, piața imobiliară s-a stabilizat și a continuat să se extindă. Însă tot au existat probleme pe piața canadiană. Dereglementarea financiară introdusă de administrația Harper în 2006 a dus ulterior la creșterea rapidă a unei piețe subprime, ce nu a existat înainte: ratele scăzute de dobândă au inundat bilanțurile Canadian Housing Mortgage Corporation la aproape 600 miliarde de dolari; iar creșterea prețurilor locuințelor a condus la o creștere exponențială a Home Equity Lines of Credit, conducând la o explozie a nivelului de îndatorare a populației. Iar în ultimul an în cele din urmă vânzările de locuințe au început să scada, moment în care mulți analiști au declarat că bula se va sparge. Fiindcă împrumuturile de către CHMC sunt susținute de contribuabilii canadieni, o criză ipotecară declanșată de un colaps imobiliar va conduce automat la salvarea băncilor și la deficite federale masive, necesitând așadar implementarea de noi restructurări neoliberale, cu siguranță în forma unor măsuri de austeritate pedepsitoare. Deși este imposibil de știut modul în care acest lucru va impacta mediul urban, există totuși câteva lucruri pe care le știm cu siguranță.

O mare parte din creșterea care a avut loc în timpul acestei bule a fost concentrată pe cele mai supraevaluate piețe de locuințe din Canada: Toronto și Vancouver. Ambele orașe au fost martorii unei agitații pentru dezvoltarea de condo-uri (apartamente, n. tr.) care a accelerat evacuarea locuitorilor cu venituri mici din centrul orașelor. Aceste locuințe se construiesc rapid, în masă și uneori făcându-se economie. Într-un articol intitulat *Faulty Towers* al jurnalistului Philip Preville, adresat multor cumpărători din Toronto, se subliniază unele dintre problemele structurale pe care aceștia le-au întâlnit odată mutați în locuințele lor strălucite. Aceste probleme includ, dar nu se limitează la: balcoane de strică care se prăbușeau, sisteme de ventilație și drenaj defectuoase, fisuri în fundație, izolare slabă, pereți subțiri, bari de oțel acoperite cu ciment ieftin, ferestrele din podea până în tavan instalate necorespunzător și scurgeri. Costurile de întreținere pentru aceste clădiri încep să crească în primii doi ani, din moment ce „proprietarii” sunt obligați să plătească reparațiile construcției inițiale defectuoase, instalând unități de aer condiționat, sisteme de iluminare și încălzitoare de apă mai eficiente.

Când aceste clădiri, care se confruntă cu ciclul de dezinvestiție descris de Smith, încep să se destrame, vor reprezenta obstacole unice în calea reinvestirii, datorită problemelor de structură a proprietății per unitate. Pe măsură ce aceste unități de apartamente devin din ce în ce mai dărăpănate în contextul unei piețe imobiliare care se prăbușește, valoarea lor va scădea drastic.

Proprietarii acestora se vor confrunta cu alegerea între a continua să locuiască în ele, plătind comisioane de întreținere din ce în ce mai mari, ori să le vândă cu pierdere sau să le închirieze. Având în vedere că mulți nu își doresc să fie proprietari, aceste apartamente vor fi lăsate forțat pe mâna agențiilor de imobiliare sau vândute unei noi generații de proprietari care vor căuta să-și mărească profiturile prin neglijarea efectuării reparațiilor necesare. Indiferent de modul în care se va desfășura situația, într-un deceniu sau două, aceste cartiere, în prezent fiind simbolul clasei de mijloc urbane și al gentrificării, vor deveni mahalalele viitorului.

IV. Răspunsurile anarhiste în fața gentrificării

Locuințele sunt ale noastre pentru că noi le-am construit și avem nevoie de ele; din acest motiv le vom avea! – Participant la Greva Chiriașilor, Milano 1970

Anarhiștii simt în mod evident o opoziție intrinsecă și viscerală față de gentrificare. Aceasta reprezintă un atac capitalist asupra cartierelor noastre, o expresie distructivă a puterii de stat și corporatiste care dezrădăcinează întregi comunități. Dintre toate ce ne înfurie mai mult este că gentrificarea, de multe ori, pare a fi în mare măsura dincolo de controlul nostru, fiind martori la cum proprietarii și speculatorii modelează cartierele după bunul plac, cu sprijinul ferm al Statului. Deși situația e dezgustătoare în sine, mai sunt alte motive pentru care anarhiștii ar trebui să se opună gentrificării din punct de vedere strategic.

După cum am arătat mai sus, gentrificarea este atât un proces de transformare a orașului pentru a reflecta schimbările în economia globală, cât și o restructurare a spațiului urban pentru a răspunde nevoilor în continuă expansiune a investițiilor de capital: acest lucru face ca gentrificarea să fie linia întâi urbană a capitalismului. Dacă putem opri invazia gentrificării într-un cartier, oprim efectiv expansiunea capitalismului și îi negăm șansa să se reproducă pe spatele nostru.

Gentrificarea aduce cu ea represiunea sporită prin instalarea camerelor CCTV de supraveghere, continuarea comodificării spațiului public, o fereastră deschisă pentru control și răspândirea securității private. Este un proces perpetuat de asociațiile locale de afaceriști și rezidenți, dezvoltători și consilierii orașelor: manifestări ale clasei conducătoare care se asociază pentru a-și exercita colectiv puterea de clasă. Astfel, lupta împotriva gentrificării înseamnă lupta împotriva răspândirii acestui aparat represiv și o șansă de a ne încerca abilitățile în timp ce sfidăm eforturile colaborative ale capitaliștilor și ale Statului.

În cele din urmă, luptele împotriva gentrificării în cartiere pot construi o capacitate de a ne susține propria putere de clasă prin răspândirea încrederii în posibilitățile acțiunii colective. Violența gentrificării arată adevărata față a capitalismului, și subliniază clar ceea ce este: un concurs între clase cu interese total opuse. Colaborarea voluntară a Statului în acest proces, fie prin limbajul dublu al consilierilor de oraș ori prin nerăbdarea poliției de a apăra drepturile de proprietate privată a proprietarilor absenți, pot face ca vecinii nostri să fie mai receptivi la ideile anarhiste, odată ce acestea sunt validate prin experiența trăită.

Conceptualizarea unei intervenții anarhiste împotriva gentrificării

Rezistența la gentrificare este o trăsătură generalizată a procesului de gentrificare. Totuși forma acestei rezistențe nu e nici pe departe universală și variază foarte mult de la cartier la cartier. În unele locuri, distrugerea de proprietate, sabotajul și propaganda asumă un loc de primă importanță; în altele, grupuri și asociații de cartier se organizează pentru a exercita o presiune politică și economică asupra gentrificarilor și ai agenților acestora. Din punct de vedere istoric, răspunsurile anti-autoritare unanime în fața gentrificării au fost limitate și au fost mai apropiate de cea de-a doua abordare, susținute de numeroasele exemple ca cele din Proiectul Mission Yuppie Eradication din San Francisco; Frontul Anti-Gentrificare din Vancouver și Celula de Solidaritate din Toronto.

Ambele abordări au puncte individuale forte și slabe, dar în mare multe răspunsuri în fața gentrificării din cartiere par să cadă undeva pe un continuum între cele două. Pe de o parte, faptele de distrugere a proprietății, sabotajul și propaganda sunt, de obicei, adoptate de indivizi sau de grupuri mici care lucrează singure și sunt deseori izolate de proiectele politice mai mari sau de implicarea în cartiere. Pe de alta, accentul pus pe organizarea comitetelor de locatari sau de cartier necesită o atenție mai sporită și se folosesc adesea tactici cum ar fi bătutul în uși, cercetarea socială și lobby-ul. Diferența primordială între cei doi poli al acestui continuum ipotetic se află în locul efectiv de rezistență: „acțiunea directă” este rezistența individuală sau de grup mic, în timp ce „pledoaria” este rezistența rețelei de comitete.

E important de adăugat că niciun individ sau grup despre care știm nu a luat o poziție fermă în sensul că fie forța socială, fie cea individuală ar fi singurele capabile să atace gentrificarea. Am împărțit acțiunile de-a lungul acestui continuum nu pentru a face o caricatură a perspectivelor de luptă, ci pentru a discuta despre modul în care se consumă energia și resursele în activitățile anti-gentrificare și pentru a arăta cum ambele presupun perspective asupra gentrificării care sunt problematice și incomplete. Pentru a dezvolta în continuare această diferență, vom analiza două abordări recente în legătură cu anti-gentrificarea care au coexistat în aceeași zonă geografică, în Vancouver Downtown East Side (DTES).

DTES din Vancouver e cunoscut ca fiind zona cea mai săracă a Canadei. Cu toate acestea, anii recenti au fost martori ai unui val de capital gentrificant în cartiere precum China Town și Gastown, cu noi clădiri și afaceri specifice procesului. Schimbările rapide în cartier au făcut ca locuitorii vechi să fie mutați, iar serviciile sociale să devină inaccesibile. Numărul persoanelor afectate de gentrificarea din DTES a produs o serie de răspunsuri, două dintre acestea arătând atât punctele forte cât și slăbiciunile continuumului propus mai sus.

Frontul Anti-Gentrificare e un titlu folosit de mai mulți indivizi anonimi care au desfășurat acțiuni de distrugere de proprietate și propagandă, de obicei sub forma unor comunicate postate pe internet. Aceste atacuri asupra întreprinderilor și dezvoltatorilor, inclusiv distrugerea ferestrelor unui nou restaurant de pizza în 2012, au atras atenția mass-mediei, ceea ce a permis să se discute despre gentrificarea din DTES din Vancouver. În anumite feluri, alegerea tacticilor FAG demonstrează o înțelegere a gentrificării relativ sofisticată, dacă nu chiar incompletă. Acțiunile FAG par să fie concepute pentru a spori îngrijorarea investitorilor, garantând că zona rămâne una de risc. Acțiunile sale demonstrează că membrii din comunitatea DTES vor continua să reziste în fața gentrificării prin acțiune directă.

Pe de altă parte, însăși natura acestor alegeri tactice asigură faptul că FAG va rămâne mică și în mare măsură anonimă. Aceasta riscă să creeze o fracțiune avangardistă, unde rezistența „efectivă” în fața gentrificării rămâne în mâna unui grup politic mic și omogen care poate nu reflectă dorințele cartierului în numele căruia pretinde că acționează. Prin natura lor, formațiunile mici ca și FAG sunt în mare parte

inaccesibile din punct de vedere politic și nu articulează o viziune alternativă pentru cartiere. Văzută prin această lumină, acțiunile anti-gentrificare sunt inerent un proiect politic negativ: se opun, dar nu propun. Limitările acestei perspective sunt deja evidente, deoarece acțiunile FAG sunt recuperate și depolitizate de către cei ce sunt nerăbdători să le caracterizeze ca fiind munca unor simpli criminali și agitatori – un artificiu central în media și în discuțiile despre FAG și care are un sprijin public limitat.

Downtown Eastside Council Neighborhood Council (DNC) este un grup comunitar format în 2009, compus din mai multe grupuri de cartier incluzând Downtown East Resident Association (DERA). DNC a făcut multe pentru a evidenția gentrificarea, inclusiv publicarea de rapoarte și studii privind impactul gentrificării și organizarea de întâlniri pentru rezidenți în scopul de a discuta și forma o strategie în jurul problemelor de gentrificare. DNC este deschis pentru toți locuitorii care sunt de acord cu principiile și constituția sa și are un accent mai mare decât alte grupuri anti-gentrificare implicându-se în munca de reducere a riscurilor și a anti-colonialismului, printre altele. În contrast, DNC se implică în mod activ în procesul politic, având unul dintre membrii săi în consiliul de administrație al comitetului pentru planificare locală – Local Area Planning Process (LAPP, un proiect al orașului Vancouver pentru a dezvolta un plan de „revitalizare” a cartierelor). DNC primește fonduri din partea altor organizații comunitare și donatori, inclusiv a uniunii de credit Vancity.

Abordarea gentrificării de către DNC înțelege că rezistența la gentrificare este un efort comunitar, care creează și o oarecare confuzie cu privire la scopul și limitele activităților lor. Prin acceptarea unui rol în discursul oficial în jurul dezvoltării, DNC se axează în mare măsură pe cercetare. Legăturile dintre oraș, întreprinderi și organizații non-profit ca și DNC creează o rețea de asociații care servesc la înlăturarea modului în care se desfășoară gentrificarea, considerând-o ca un proces ce trebuie gestionat, cu participarea unor grupuri anti-gentrificare, cum ar fi DNC, care e un mijloc de legitimizare al acestei perspective. În plus, fluxul de finanțare, resursele și legitimizarea organizațiilor precum DNC se bazează pe entitățile externe, ceea ce poate diminua eficacitatea organizației, asociând-o cu cele care ar putea încerca să le influențeze politica. De exemplu, în 2012, membrul DNC Ivan Drury, a fost înlăturat din LAPP când managerul orașului l-a acuzat ca e „amenințător” și „agresor” pentru că a folosit tactici de acțiune directă când a condus o delegație de cartier la o ședință despre dezvoltarea condo-urilor a Consiliului de Dezvoltare.

Ca anarhiști, trebuie să ne plasăm eforturile de a rezista gentrificării între acești doi poli, dezvoltând o perspectivă care să păstreze flexibilitatea și orientarea socială a grupurilor precum DNC, dar care să recunoască în același timp nevoia unei rezistențe în fața gentrificării extra-guvernamentale propusă de grupuri ca AGF. Avem nevoie de structuri care să răspundă și să reflecte asupra cartierelor în care luptăm, dar care să și dezvolte o condamnare radicală și cuprinzătoare a forțelor care produc gentrificarea. Pe scurt, trebuie să construim structuri în comunitățile noastre care să poată depăși cu eficacitate decalajul dintre „acțiune directă” și „advocacy”. Susținem că adunarea e singura structură care poate încorpora viabil aceste critici și poate contesta eficient gentrificarea.

Înțelegând că gentrificarea este un proces multilateral care cuprinde multe lupte, inclusiv în jurul hărțuirii poliției și apărarea imigranților, avem nevoie de structuri care să fie atât de flexibile cât să răspundă la o varietate de probleme comunitare, păstrând în același timp o perspectivă politică înrădăcinată în a înțelege cum forțele globale ne modelează cartierele și comunitățile. Adunările de cartier democratice se pot concentra pe implicarea în luptele de cartier, servind atât ca un impediment pentru investițiile nedorite (servind ca o conductă viabilă pentru acțiunea colectivă și ca mijloc de dezvoltare a conștiinței și identității de clasă), cât și ca instrument pentru îmbunătățirea condițiilor pentru rezidenți. Acest lucru se poate realiza asigurând că în compoziția lor aceste adunări reflectă nevoile și dorințele rezidenților (servicii sociale, dezvoltare nouă, etc.) și asigurând mobilizarea unor segmente mai mari ale comunității care să se implice în luptă.

Posibilitățile pentru adunările urbane pot fi văzute în succesele unor astfel de adunări precum grevele chiriașilor din anii 70 din Milano. Sindicatele de chiriași au fost formate de autonomiști care doreau să preia conștiința de clasă a muncitorilor din fabrici și să o transpună în luptele de cartier; pentru a realiza acest lucru au construit structuri capabile să abordeze nemulțumirile chiriașilor prin acțiuni

directe, în mod similar cu modul în care sindicatele radicale funcționau la locul de muncă. Pentru Autonomia, lupta nu putea fi încadrată în diviziuni, astfel că proiectul s-a concentrat pe ascultarea comunității și acționarea în funcție de nevoile acesteia, în timp ce introduceau un program mai larg de acțiune politică. Aceasta a condus la mai multe ocupări, greve ale chiriașilor și alte acțiuni directe care au protejat cartierul și au adus un program radical anti-capitalist. Deși nu s-au concentrat în mod explicit pe eforturi anti-gentrificare, aceste lupte au deschis cartierele pentru acțiuni de organizare și contestare, o dezvoltare necesară pentru o activitate anti-gentrificare de succes.

Ar putea fi utopic să susținem că astfel de acțiuni ar putea apărea prompt în metropola neoliberală din zilele noastre. Politica anarhistă din America de Nord, în ce privește anti-gentrificarea, nu e legată de nici unul dintre acești poli. Dar, după cum demonstrează exemplul Autonomiei italiene, premisa esențială pentru acțiunea care pune capăt acestor diviziuni este construirea unei identități a cartierului și rezidenților, la fel cum acțiunea eficientă în luptele de muncă necesită identificarea ca muncitor. Pentru a clădi o adunare de cartier, rezidenții trebuie să creadă atât într-o identitate comună cât și să aibe o capacitate de acțiune colectivă pentru a-și rezolva nevoile materiale. Teoria autonomistă a fabricii sociale a furnizat această bază în contextul italian. Lipsind acest lucru într-o America de Nord post-industrială, proiectul de a construi adunări de cartier devine unul de a crea aceste premise fundamentale în comunitățile în care trăim.

Argumentăm că campaniile de acțiune directă axate pe comunitate care rezultă din cercetarea socială și participarea în comunitățile noastre (greve de chiriași, campanii de lupă împotriva brutalității poliției și acțiuni pentru a opri evacuările și deportările) pot produce beneficii și în același timp pot proteja serviciile deja existente pentru membrii comunității aflate sub atac, în timp ce servesc ca intermediare pentru a construi structuri grassroots de dimensiuni mai mari. În ultimii douăzeci de ani în America de Nord au apărut multe grupuri care oglindesc această traiectorie. În New York, Movement for Justice in El Barrio este un grup anti-gentrificare format din imigranți care s-au organizat cu chiriașii din Harlemul Spaniol, care organizează adunări (encuentros) menite să asculte preocupările rezidenților și să observe dacă acestea sunt abordate.

Acest format a produs o mișcare vastă și diversă împotriva actualei gentrificări a Harlem-ului de Est, care a câștigat mai multe victorii majore împotriva proprietarilor și dezvoltatorilor, subliniind totodată că rădăcina procesului se află în capitalismul neoliberal. Mai puțin specific, modelul rețelei de solidaritate (solnet) reflectă de asemenea această percepție, oferind flexibilitate pentru a răspunde luptelor diverse din cartier, în timp ce fortifică legăturile între participanți. Văzut în această lumină, formatul solnet are mari posibilități pentru lupta anti-gentrificare. Rezistența la un fenomen distribuit și localizat ca gentrificarea necesită noi forme de organizare, iar grupurile precum solnet și encuentro furnizează piatra de temelie pentru adunări mai mari care ar putea contesta eficient consensul neoliberal că orașele și cartierele în care trăim sunt doar oportunități de investiție și că noi, rezidenți din clasa muncitoare, suntem doar obstacole în calea liberei circulații a capitalului.

Concluzie

Forțele macroeconomice care conduc, în cele din urmă, această gentrificare sunt, cel puțin pentru moment, dincolo de posibilitățile noastre: anarhiștii nu pot schimba ratele dobânzilor, chiar dacă ne-am dori acest lucru. Cu toate acestea, putem contesta aceste manifestări la nivel local și ar trebui să facem acest lucru de urgență. Prin construirea de structuri locale ale puterii de clasă, delimităm câștiguri teritoriale care pot fi apărate de incursiuni capitaliste și care îi pot inspira pe alții care se confruntă cu aceleași condiții. Gentrificarea este un fenomen relativ omniprezent în lumea dezvoltată și, astfel, reprezintă un potențial punct de intrare în rezistența anti-capitalistă pentru aproape oricine. Pe măsură ce aceste lupte cresc, având o bază în diferite cartiere, se pot organiza în rețele, crescând astfel capacitatea colectivă a participanților de a ataca și apăra.

Luptele anti-gentrificare arată legătura dintre forțele economice macrocosmice ale capitalismului și experiențele microcosmice ale vieții de zi cu zi din cartierele noastre. În acest fel, lupta împotriva gentrificării poate reprezenta o negociere între global și local, lucru care ar trebui să prefigureze gândirea și practica anarhistă. Lupta împotriva transformării orașului într-un deșert al capitalului ne motivează într-un loc și timp: luptăm unde ne aflăm, dar acest lucru este un fapt contingent. În orașe, cartiere și mahalale de pe întreaga planetă, sunt duse aceleași lupte de aceeași clasă. În ingineria electrică un scurtcircuit e o legătură între noduri care duce la o supraîncărcare a energiei, eventual provocând daune, incendii, etc. Credem că munca anti-gentrificare poate provoca un scurtcircuit în buna funcționare a capitalului, de oameni și cartiere atomizate care își susțin puterea colectivă pentru a provoca o scânteie mică, o flacără care poate pune întreg sistemul în pericol.

Biblioteca Anarhistă

Two Toronto Members
Spre o abordare anarhistă a gentrificării
2003

Preluat la 16.12.2022 de la <https://iasromania.wordpress.com/>

ro.theanarchistlibrary.org